

Nowe dane o występowaniu *Mesocoelopus niger* (Ph.W.J. MÜLLER, 1821) w Polsce (Coleoptera: Ptinidae, Mesocoelopodinae)

New data on the occurrence of *Mesocoelopus niger* (Ph.W.J. MÜLLER, 1821)
(Coleoptera: Ptinidae, Mesocoelopodinae) in Poland

Karol SZAWARYN¹, Tomasz CZERWIŃSKI¹, Dawid MARCZAK², Karol KOMOSIŃSKI³,
Rafał RUTA⁴, Jerzy BOROWSKI⁵

¹ Muzeum i Instytut Zoologii PAN, ul. Wilcza 64, 00-679 Warszawa, e-mail; k.szawaryn@gmail.com

² Wyższa Szkoła Ekologii i Zarządzania w Warszawie, ul. Olszewska 12, 00-792 Warszawa, Polska, e-mail: dawid.marczak@gmail.com

³ Katedra Zoologii, Wydział Biologii i Biotechnologii, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski,
ul. Oczapowskiego 5, 10-957 Olsztyn, e-mail: kurcik@uwm.edu.pl

⁴ Zakład Bioróżnorodności i Taksonomii Ewolucyjnej, Uniwersytet Wrocławski,
ul. Przybyszewskiego 65, 51-148 Wrocław, e-mail: rafal.ruta@uwr.edu.pl

⁵ Katedra Ochrony Lasu INL, SGGW, ul. Nowoursynowska 159/34, 02-776 Warszawa, e-mail; jerzy_borowski@sggw.edu.pl

ABSTRACT: *Mesocoelopus niger* (Ph.W.J. MÜLLER) is ptinid beetle that feed on common ivy, and it was rarely reported from Poland. It was known from a few localities in the Southern part of Poland. Recent collecting revealed much broader range of occurrence of this species, here we present new locality data including Baltic Coast and Mazovian Lowland.

KEY WORDS: ivy, faunistics data, new records.

Wstęp

Rodzaj *Mesocoelopus* JACQUELIN DU VAL, 1860 liczy ok. 30 gatunków (ESPAÑOL 1967, ISRAELSON 1976) z najliczniejszą fauną w Afryce i na Madagaskarze, z kilkoma gatunkami w Azji (Indie, Indonezja) oraz jednym gatunkiem w regionie Neotropikalnym. Sześć gatunków zostało wykazanych z Europy (ZAHRADNÍK 2007): *M. brevistriatus* LEILER, 1979 (Grecja), *M. collaris* MULSANT & REY, 1864 (Europa Zachodnia, a także USA), *M. creticus* FAIRMAIRE, 1880 (Kreta), *M. leileri* ISRAELSON, 1976 (Wyspy Kanaryjskie), *M. substriatus* SCHILSKY, 1900 (Ukraina) oraz szeroko rozmieszczony w całej Europie *M. niger* (Ph.W.J. MÜLLER, 1821), który występuje także w Polsce. Odróżnienie *M. niger* od pokrewnych gatunków możliwe jest na podstawie budowy aparatu kopolacyjnego samca (Ryc. 1).

Z terenu Polski *M. niger* był rzadko wykazywany (BURAKOWSKI i in. 1986). Historyczne dane dotyczące występowania tego gatunku kołatka w obecnych granicach Polski podają bardzo ogólnikowe lokalizacje jak Śląsk (SEIDLITZ 1889) czy Pomorze

(KERSTEN 1944), natomiast LETZNER (1871) wykazał ten gatunek z Ustronia w Beskidzie Zachodnim. Kolejne dane o występowaniu *M. niger* pochodzą z pracy DOMINIKA (1966), który wykazał go z Kliczkowa koło Bolesławca na Dolnym Śląsku. Ostatnie dane o występowaniu tego gatunku kołatka pochodzą z pracy SZOŁTYSA i GRZYWOCZA (2014), którzy podają go z szeregu miejscowości z Dolnego jak i Górnego Śląska. Biorąc pod uwagę szerokie rozmieszczenie tego gatunku w Niemczech (LOMPE 2013) potwierdzenie jego występowania wzdłuż zachodniej granicy Polski było kwestią czasu, a odnalezienie w innych rejonach kraju było bardzo prawdopodobne.

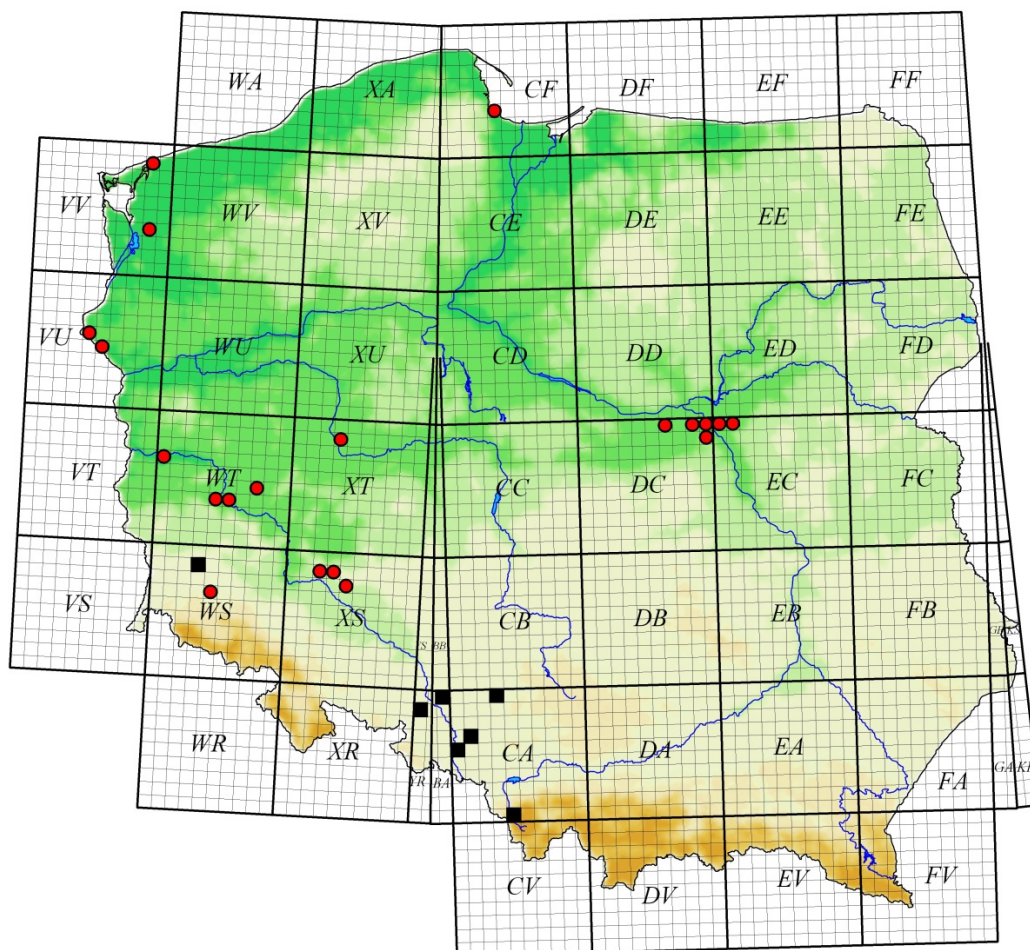
Material i metody

Chrzaszczce pozyskano otrząsając krzewy bluszczu pospolitego lub poprzez hodowlę z pozyskanych w terenie gałązek bluszczu z oznakami żerowania. Okazy dowodowe znajdują się w kolekcjach autorów.

Ryc. 1. *Mesocoelopus niger*, aparat kopulacyjny samca (okaz z Warszawy): A – widok dorsalny, B – widok z boku.

Fig. 1. *Mesocoelopus niger*, aedeagus (specimen from Warsaw): A – dorsal view, B – lateral view.

Ryc. 2. *Mesocoelopus niger*, rozmieszczenie w Polsce: mapa przedstawiająca stwierdzenia z literatury (czarne kwadraty) i z niniejszej pracy (czerwone koła).

Fig. 2. *Mesocoelopus niger*, distribution in Poland: map showing literature records (black squares) and records reported in the present paper (red circles).

Wyniki

W wyniku badań terenowych autorzy odnaleźli omawiany gatunek w szeregu nowych lokalizacji (Ryc. 1–2):

Pobrzeże Bałtyku:

- CF43 Gdańsk Oliwa, 25 VII 2021, 1 ex., otrząśnięty ze starego bluszczu porastającego ogrodzenie posesji, zaobserwowano także żerowiska, leg. K. SZAWARYN;
 - VV88 Wrzosowo, 31 IV 2018, 1 ex. martwy oraz liczne żerowiska na martwych pędach bluszczu, leg. J. BOROWSKI.
- Pojezierze Pomorskie:
- VU45 Cedynia, 28 V 2017, park przykościelny, pojedyncze żerowiska na martwych pędach bluszczu, leg. J. BOROWSKI;
 - VU54 Stare Łysogórki, 29 V 2017, zadrzewienia nadodrzańskie, liczne żerowiska na martwych pędach bluszczu, leg. J. BOROWSKI;
 - VV83 Goleniów, 22 exx., wyhodowane z suchych pędów bluszczu porastającego sosny materiał zebrany 30 III 2010, a wygryzanie się postaci doskonałych od 5 do 7 IV 2010, leg. K. KOMOSIŃSKI.

Nizina Wielkopolsko-Kujawska:

- XT38 Rogalin, 5 VII 2013, 5 exx. oraz liczne żerowiska na martwych pędach bluszczu w parku, leg. J. BOROWSKI;
- WT06 Krosno Odrzańskie, 4 VI 2017, zadrzewienia nadodrzańskie, nieliczne żerowiska na martwych pędach bluszczu, leg. J. BOROWSKI;
- WT43 Nowa Sól, 8 VII 2021, 1 ex. martwy oraz liczne żerowiska w pędach bluszczu, łęgi nadodrzańskie, leg. J. BOROWSKI;
- WT53 Siedlisko, 6 VII 2021, 2 exx. martwe oraz bardzo liczne żerowiska na martwych pędach bluszczu, łęgi nadodrzańskie, leg. J. BOROWSKI;
- WT74 Sława, 12 VII 2021, liczne żerowiska na martwych pędach bluszczu, park miejski, leg. J. BOROWSKI.

Nizina Mazowiecka:

- DC69 Grądy, 8 VII 2021 r., 1 ex., otrząśnięty z bluszczu porastającego ogrodzenie posesji, leg. D. MARCZAK ;
- DC89 Łaski, Kampinoski Park Narodowy, 5 VII 2021 r., 1 ex., otrząśnięty z bluszczu rosnącego na sośnie zwyczajnej, leg. D. MARCZAK;
- DC98 Warszawa, Pole Mokotowskie, 1 VII 2021, 5 exx., otrząśnięte z bluszczu, leg. K. SZAWARYN i T. CZERWIŃSKI;
- DC99 Warszawa, Wawrzyszew, 5 VII 2021, 12 exx., otrząśnięte z bluszczu na cmentarzu, leg. T. CZERWIŃSKI;

- EC09 Zielonka ad Warszawa, 1 VII 2021, 2 exx., otrząśnięte z bluszczu na cmentarzu, leg. K. SZAWARYN;
- EC19 Zielonka ad Warszawa, 28 VI 2021, 3 exx., otrząśnięte z bluszczu porastającego płot, leg. K. SZAWARYN.

Dolny Śląsk:

- XS47 Wrocław-Polanowice, jesień 2020, 1 ex. w kloszu lampy w mieszkaniu, leg. R. RUTA.

Wzgórza Trzebnickie:

- XS28 Bagno, ogród Seminarium Duchownego, VIII 2008, 1 ex., leg. R. RUTA;
- XS38 Oborniki Śląskie, ul. Nowowiejska, 4 IV-30 V 2021, kilkanaście exx. wyhodowanych z martwych gałązek bluszczu porastającego dąb (Ryc. 3C), leg. R. RUTA.

Sudety Zachodnie:

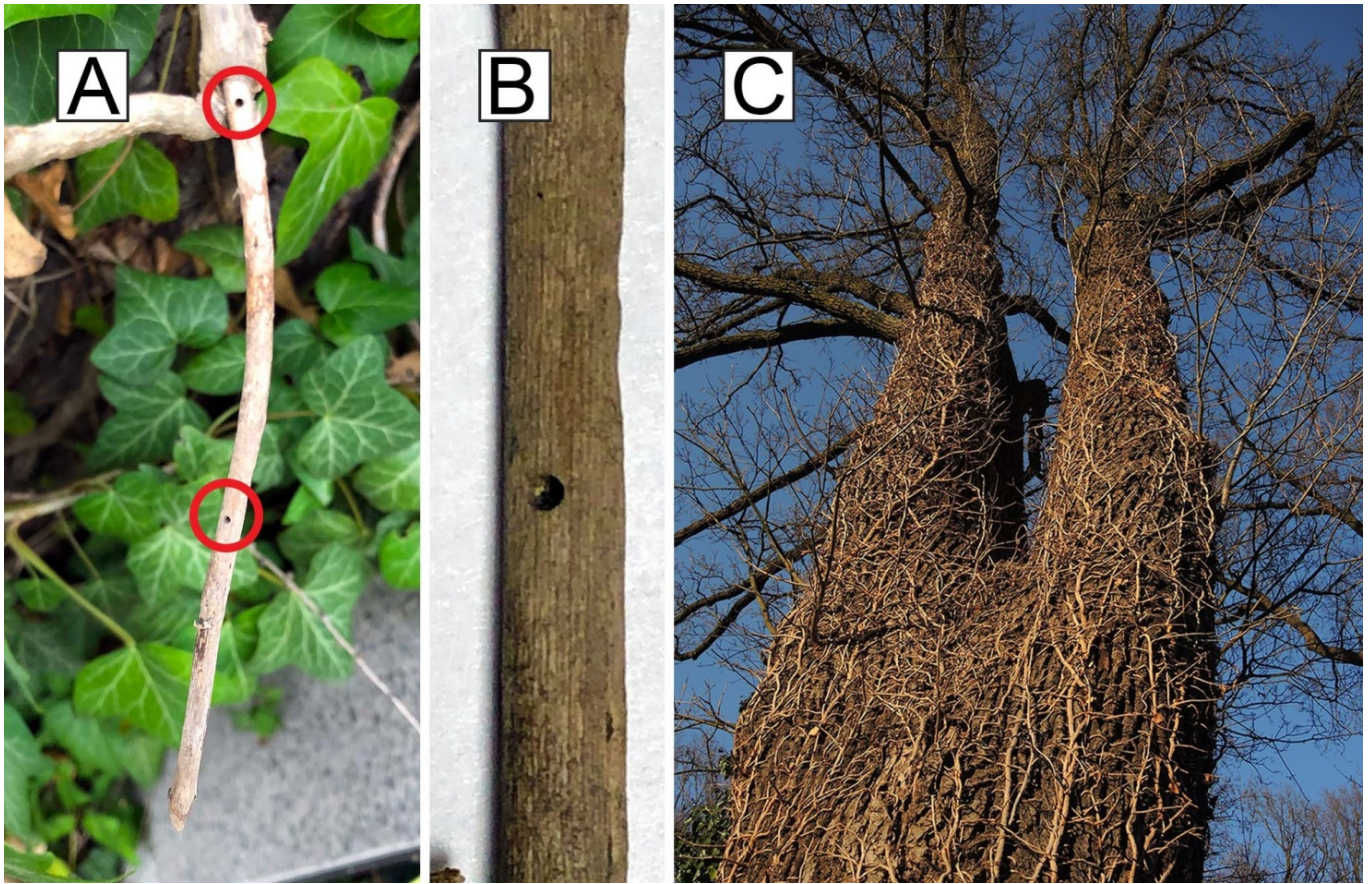
- WS46 Lwówek Śląski, 18 VII 2009, liczne żerowiska na martwych pędach bluszczu, zadrzewienia nad rz. Bóbr, leg. J. BOROWSKI.

Dyskusja

Biologia gatunku jest bardzo słabo rozpoznana. Większość dostępnej literatury podaje jedynie roślinę żywicielską, którą jest bluszcz (*Hedera helix* L.). Poniżej zamieszczono własne informacje dotyczące wybranych elementów szeroko rozumianej biologii gatunku. Rozmieszczenie gatunku uwarunkowane jest występowaniem rośliny żywicielskiej, którą jest bluszcz pospolity (*Hedera helix* L.). *Mesocoelopus niger* dobrze lata, a loty odbywa o zmierzchu i w nocy. W dzień owady przebywają w ukryciu, w pobliżu lub bezpośrednio na materiale żywicielskim. W trakcie rójki, która w naszym kraju przypada na czerwiec i lipiec, w ciepłe noce można obserwować postaci doskonałe szybko przemieszczające się po obumarłych pędach bluszczu. Jaja składane są w spękaniu kory, a rzadziej w stare otwory wylotowe. *Mesocoelopus niger* zasiedla świeżo obumarłe pędy o różnej grubości, od kilku milimetrów do 0,5 cm grubości. Przy dostatecznej bazie pokarmowej, kołatek ten może zapewne przez dziesięciolecia występować w danej lokalizacji. Larwy drążą nieregularne chodniki pod korą, na powierzchni drewna. Chodniki są zatkałe dość luźno ułożonymi, brunatno-białymi trocinkami. Na wiosnę larwy wgrzyżają się pod powierzchnię drewna, gdzie drążą kolebkę poczwarkową o wymiarach około 1,5×2 mm. Po przepoczwarczeniu, postaci doskonałe wygryżają się przez korę okrągłymi otworami średnicy 0,5 do 1 mm (Ryc. 3A, B). To właśnie liczne otworki na pędach zdradzają obecność kołatka w konkretnej lokalizacji. Najczęstszymi miejscami, w których gatunek można łatwo odłowić są wilgotne lasy

liściaste, często w pobliżu zbiorników wodnych, gdzie drzewa pokryte są bluszczem. Dość często *M. niger* występuje w miejskich zadrzewieniach jak parki, skwery, czy cmentarze. Dotychczas gatunek ten wykazywany był z obszarów południowo-zachodniej Polski. Prezentowane liczne stanowiska z Warszawy i jej okolic, a także Gdańska pokazują, że gatunek ten

jest dużo szerzej rozmieszczony i prawdopodobnie występuje na całym obszarze kraju, choć jego obecność na wschodzie wymaga potwierdzenia. *Mesocoelopus niger* został zamieszczony na czerwonej liście zwierząt ginących i zagrożonych w Polsce, z kategorią DD – dane niepełne (PAWŁOWSKI i in. 2002).

Ryc. 3. Bluszcz pospolity *Hedera helix* L., środowisko życia larw i osobników dorosłych *Mesocoelopus niger*: A – obumarły wierzchołek pędu z otworami wylotowymi, B – martwy fragment pędu z otworem wylotowym, C – obumarłe pnącze bluszczu. A, B – Zielonka pod Warszawą, C – Oborniki Śląskie.

Fig. 3. The common ivy *Hedera helix* L., habitat of larvae and adults of *Mesocoelopus niger*: A – a dead shoot with exit holes, B – a dead branch with exit holes, C – a dead ivy. A, B – Zielonka near Warsaw, C – Oborniki Śląskie.

SUMMARY

Mesocoelopus niger (Ph.W.J. MÜLLER) was rarely recorded from the current territory of Poland. Historical data confirmed its occurrence from Silesia without more detail locality, Pomerania and Eastern Beskidy mountains. More recent records come from Lower and Upper Silesia. Taking into account broad distribution of that ptinid species in Germany its broader range of occurrence in Poland was expected. Here we present new faunistic data of *M. niger* from number of localities: Baltic Coast, Pomerania Lake District, Wielkopolska-Kujawy Lowland, Mazovian Lowland, Upper Silesia, Trzebnickie Hills and Eastern Sudeten Mountains. Numerous new localities prove that *M. niger* is much more common in Poland, and new locality data from Gdańsk and Warsaw show that *M. niger* is much more widely distributed.

PIŚMIENNICTWO

- BURAKOWSKI B., MROCKOWSKI M., STEFAŃSKA J. 1986. Chrzążcze – Coleoptera. Dermestoidea, Bostrichoidea, Cleroidea i Lymexyloidea. Katalog Fauny Polski, XXIII, 11: 1-243.
- DOMINIK J. 1966. Uwagi o nowych i niektórych rzadziej spotykanych w Polsce gatunkach kołatków (Anobiidae, Col.). Fragmenta Zeszyty Naukowe Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego Akademii Rolniczej w Warszawie, Leśnictwo, 9: 150.
- ESPAÑOL F. 1967. Notas sobre anóbidos (Coleoptera). XXX. Contribución al conocimiento del género *Mesocoelopus* Duv. Publicaciones del Instituto de Biología Aplicada, 43: 85-102.
- ISRAELSON G. 1976. A key to the Palaearctic *Mesocoelopus*, with description of a new species (Col., Anobiidae). Entomologisk Tidskrift, 97 (1-2): 9-14.

- KERSTEN J. 1944. Beitrag zur Käferfauna Pommerns. Entomologische Blätter, **40**: 30-32.
- LETZNER K. 1871. Verzeichniss der Käfer Schlesiens. Zeitschrift für Entomologie, **2**: I-XXIV + 328 ss.
- LOMPE A. 2013. www.coleoweb.de/ajax/req/factsheet/?s_id=112013, wersja z dnia 4.07.2021.
- PAWŁOWSKI J., KUBISZ D., MAZUR M. 2002. Coleoptera chrząszcze. (ss. 88-110) [W:] Z. GŁOWACIŃSKI (red.): Czerwona lista zwierząt ginących i zagrożonych Polsce. IOP PAN, Kraków.
- SEIDLITZ G. 1889. Fauna Transsylvanica. Die Kaefer Siebenbuergens. 3-4 (ss. XLI-XLVIII + 49-128 [Gattungen] + 241-544 [Arten]). Hartung, Königsberg.
- SZOŁTYS H., GRZYWOCZ J. 2014. Materiały do poznania entomofauny Polski – Coleoptera. Acta Entomologica Silesiana, **22**: 9-26.
- ZAHRADNÍK P. 2007. Ptinidae. (ss. 339-362) [W:] I. LÖBL, A. SMETANA (red.): Catalogue of Palaearctic Coleoptera. Elateroidea – Derodontoidea – Bostrichoidea – Lymexyloidea – Cleroidea – Cucujoidea. Vol. 4. Apollo Books, Stenstrup.

Wpłynęło: 20 sierpnia 2021
Zaakceptowano: 16 września 2021